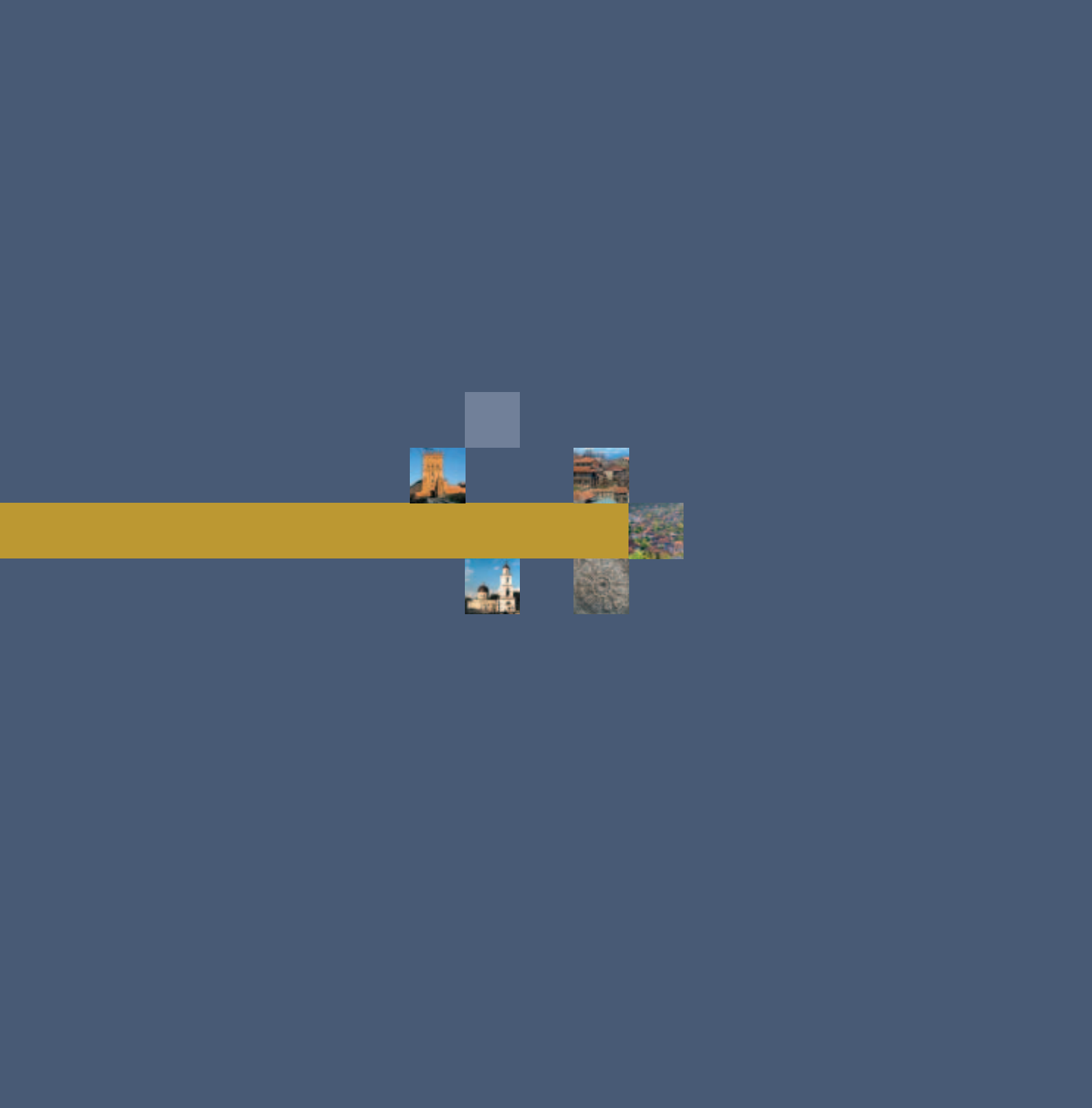

**კიევის ინიციატივის
რეგიონული პროგრამა**
ისტორიულ ქალაქებში
კულტურული მემკვიდრეობის
რეაბილიტაციის
პილოტური პროექტი
ევროპის საბჭოსა
და ევროკავშირის
ერთობლივი ქმედება

**KYIV INITIATIVE
REGIONAL PROGRAMME**
PILOT PROJECT
ON THE REHABILITATION
OF CULTURAL HERITAGE
IN HISTORIC TOWNS
A Joint Action of the
European Commission
and the Council of Europe

წინამდებარე დოკუმენტი შემუშავდა კიევის ინიციატივის რეგიონული პროგრამის კომპონენტის – “ისტორიულ ქალაქებში კულტურული მემკვიდრეობის რეაბილიტაციის პილოტური პროექტი”-ს ფარგლებში.

დოკუმენტის მომზადება და გამოცემა თანადაფინანსებულია საქართველოს კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის ეროვნული სააგენტოს მიერ. მასალა მომზადებულია ევროპის საბჭოსთან (რეგიონული კოორდინაციის სამმართველო, კულტურისა და კულტურული და ბუნებრივი მემკვიდრეობის დირექტორატი) კოორდინაციით ადგილობრივი და საერთაშორისო ექსპერტების მიერ:

ლეილა თუმანიშვილი, პროექტის ეროვნული კოორდინატორი
რუსუდან მირზიკაშვილი, პროექტის მენეჯერი
კონსტანტინე ამირეჯიბი, პროექტის კონსულტანტი
ლევან ასაბაშვილი, პროექტის კონსულტანტი

გამოყენებული ფოტომასალა:
მაია მანია
კონსტანტინე ამირეჯიბი
ლევან ასაბაშვილი
კონსტანტინე ნაცვლიშვილი
მარინე თუმანიშვილი
რუსუდან მირზიკაშვილი
რეზო ყენია

ასევე მადლობას ვუხდით პროექტის მონაწილე ქალაქების ხელმძღვანელობებს და ბორჯომის მხარეთმცოდნეობის მუზეუმს.

The present document is prepared in scopes of the component of the Kyiv Initiative Regional Programme – “Pilot Project on the Rehabilitation of Cultural Heritage in Historic Towns”.

The publication is co-financed by the National Agency for Cultural Heritage Preservation of Georgia. Material is prepared in coordination with the Council of Europe (Regional Coordination Division, Directorate for Culture and Cultural and Natural Heritage) by the local and international experts:

Leila Tumanishvili, National Project Co-ordinator
Rusudan Mirzikashvili, Project Manager
Konstantine Amirejibi, Project consultant
Levan Asabashvili, Project consultant

Photos:
Maia Mania
Konstantine Amirejibi
Levan Asabashvili
Konstantine Natsvlishvili
Marine Tumanishvili
Rusudan Mirzikashvili
Rezo Kenia

Aknowledgements to the local authorities of the participant towns and the Borjomi Regional Museum.

რეგიონული პილოტური პროექტები ევროპული გამოწვევების წინაშე

საქართველო, სომხეთი, აზერბაიჯანი, მოლდოვა და უკრაინა, მონაწილეობენ რა “ისტორიულ ქალაქებში კულტურული მემკვიდრეობის რეაბილიტაციის პილოტურ პროექტში” (www.coe.int/histowns), მოქალაქეების ურბანული ცხოვრების ხარისხისა და კეთილდღეობის გაუმჯობესების მიზნით ადგილობრივი განვითარების ახალი ფორმების ძიებას იწყებენ. პროექტი ხორციელდება 2009 წლიდან, ევროპის საბჭოსა და ევროკომისიასთან თანამშრომლობით, როგორც კიევის ინიციატივის რეგიონული პროგრამის ნაწილი (www.coe.int/kyiv).

პროექტი გვთავაზობს ახალ პარტნიორობებსა და კავშირებს სხვადასხვა დაინტერესებულ მხარეებს შორის თვითმუშა მონაწილე ქვეყანაში, რეგიონში და უფრო ფართო კონტექსტში, უჭერს რა მხარს ქალაქის ინტეგრირებულ მოდელს, რაც გულისხმობს მემკვიდრეობის დაცვას, მის გაუმჯობესებისა და მდგრადი განვითარების მოთხოვნებს შორის ბალანსის შენარჩუნებას.

“ისტორიულ ქალაქებში კულტურული მემკვიდრეობის რეაბილიტაციის პილოტურ პროექტში” გამოყენებული მიდგომა გულისხმობს მემკვიდრეობის წამყვან როლს ურბანულ განვითარებაში და ურბანულ კულტურაში რეინვესტიციის გზების ძიებას დეგრადირებულ არეალებში მემკვიდრეობა-

ზე შესაძლო ჩარევების გამოვლენით. პროცესი ფოკუსირებული იქნება შემდეგ ამოცანებზე:

- მემკვიდრეობის არსებული რესურსების გაუმჯობესება,
- არსებული წინააღმდეგობებისა და ძალების მართვა,
- გადაწყვეტილების მიღების პროცესში საზოგადოებრივი განხილვის შეტანა,
- არსებული ურბანული ქსოვილის გამოყენება ალტერნატიული თანამედროვეობის წახალისებისთვის.

პროექტის წინასწარულ ეტაპზე შეირჩეულ იქნა მონაწილე ქვეყნებში მემკვიდრეობის მრავალფეროვნების ამსახველი ორმოცდახუთი ქალაქი, როგორც “პრიორიტეტული ინტერვენციის ქალაქები”-ს პირველი წყება.

მომდევნო ეტაპზე შეირჩევა ის “პილოტური ქალაქები”, რომლებშიც განხორციელდება “სამოქმედო ფაზა”. ამ ქალაქებში გამოვლინდება “მემკვიდრეობის რეაბილიტაციის პროექტები” ადგილობრივ განვითარებაზე მათი პოტენციური გავლენის მიხედვით. კერძო და საზოგადოებრივი ინვესტიციების წახალისების მიზნით, ეროვნული და საერთაშორისო ფონდების მობილიზებით მომზადდება შესაძლებლობების კვლევები, ბიზნეს გეგმები და განხორციელება ინვესტირებისა და ინტერვენციის პროცესი.

REGIONAL PILOT PROJECT TO MEET EUROPEAN CHALLENGES

Participating together in the “**Pilot Project on the Rehabilitation of Cultural Heritage in Historic Towns**” (www.coe.int/histowns) Armenia, Azerbaijan, Georgia, Moldova, and Ukraine are committed to exploring new patterns for local development aimed at improving the welfare and the urban quality of life of citizens. This project has been jointly implemented by the Council of Europe and the European Commission since 2009 as part of the **Kyiv Initiative Regional Programme** (www.coe.int/kyiv).

The Project implies new partnerships and new relationships between the different stakeholders in each participating country, in the region and in wider context promoting an integrated model of the town, by maintaining a balance between the preservation of heritage, its enhancement and the requirements for sustainable growth.

The heritage-led approach to urban development implemented in the “Pilot Project on the Rehabilitation of Cultural Heritage in Historic Towns” looks at ways of reinvesting in the urbanity, by identifying targeted interventions on the historic heritage in de-

graded areas. **This process will focus particularly on:**

- enhancing available heritage resources,
- managing existing constraints and pressures,
- introducing public debate in the decision-making process,
- making the best of the existing urban fabric to foster a different kind of modernity.

During the **Preliminary Phase** of the Pilot Project **forty five towns**, reflecting the diversity of heritage resources of the region, have been designated as the first set of “**Priority Intervention Towns**”.

During the next phase “**Pilot Towns**” will be selected to be the target throughout the **Operational Phase**. “**Heritage Rehabilitation Projects**” will be identified in these towns for their potential impact on local development. Feasibility Studies and Business Plans will lead to an investment and intervention process, through the mobilization of national and international funding, with a view to encouraging public and private investments.

პროექტის მნიშვნელობა საქართველოს კონტექსტში

საქართველოს ისტორიული ქალაქები

ხანგრძლივი ისტორიული განვითარების შედეგად, საქართველოს მდიდარი მემკვიდრეობა გააჩნია ურბანული დასახლებების სახით, რომელთაგან უაღრესი ნიმუშები ელინისტურ ხანას მიეკუთვნება. დამახასიათებელმა ბუნებრივმა პირობებმა მთებით, ღრმა ხეობებით, ზღვის სანაპიროთი და კლიმატის ვარიაციებით განაპირობა ურბანული ლანდშაფტის ჩამოყალიბება. უძველესი დროიდან საქართველოს, როგორც მსოფლიო სავაჭრო და კულტურული გზების ერთ ერთი გზაჯვარედინის როლმა ხელი შეუწყო ვაჭრობის ცენტრების განვითარებას და, ამგვარად, კულტურულ მიმოცვლას. სოფლის მეურნეობამ ასევე მნიშვნელოვანი როლი შეასრულა მრავალი ქალაქის ჩამოყალიბებასა და ეკონომიკური სტაბილურობის შენარჩუნებაში.

საქართველოს ტერიტორიაზე დღეს არსებულმა ოთხმოცამდე ისტორიულმა დასახლებამ შემოინახა კულტურული მემკვიდრეობის მრავალი ძეგლი თუ ცალკეული ღირებულებები, დამახასიათებელი განაშენიანება და ქუჩათა ქსელი. მათ შორისაა: ადრე ფეოდალური პერიოდის დასახლებები; შუა საუკუნეების კლდეში ნაკვეთი ქალაქები; მთიანი რეგიონებისათვის დამახასიათებელი ციხე-ქალაქები და ციხე-სახლები; მე-19 საუკუნეში და შემდგომ საბჭოთა პერიოდში ბუნებრივი თერმული წყაროების გარშემო განვითარებული უნიკალური ქალაქი-კურორტები. ასევე აღსანიშნავია საბჭოთა პერიოდის და უფრო ადრეული ინდუსტრიული ქალაქები, რომელთაც არანაკლები კულტურული ღირებულება გააჩნიათ.

პილოტური პროექტის ეროვნული ფოკუსი

საქართველოში ისტორიული ურბანული ლანდშაფტების დაცვა შედარებით ახალი მცნებაა. ბოლო პერიოდამდე დაცვის ობიექტებად უმეტესად ცალკეული ძეგლები და ღირშესანიშნავი ადგილები მოიაზრებოდა. დღეს არსებობს სურვილი გაფართოვდეს ცოდნა და მოხდეს ისტორიული დასახლებების სათანადო შეფასება და დაცვა. საქართველოში შერჩეული პრიორიტეტული ინტერვენციის ქალაქები წარმოდგენენ ისტორიული ქალაქებისა და ადგილობრივი თემების მრავალფეროვნებას, რაც უჩვენებს პროექტის პოტენციალს ხელი შეუწყოს ისტორიული ქალაქების შესწავლარეაბილიტაციას.

ისტორიული ქალაქების მართვის გაუმჯობესების პროცესში საჭიროა რიგი საკითხების: საკანონმდებლო ჩარჩოს, დაფინანსების სისტემების, ინფორმაციის მიწოდებისა და ადმინისტრირების, საზოგადოებრივი და კერძო ინსტიტუციების და ასევე პროფესიული ორგანიზაციების გაძლიერების საჭიროების გათვალისწინება. პროექტის მეთოდოლოგიას შეუძლია დაეხმაროს ეროვნული ექსპერტების მიერ რეაბილიტაციის, როგორც მდგრადი პროცესის მიმართ შესაბამისი მიდგომების ჩამოყალიბებას მემკვიდრეობის სოციალური, ეკონომიკური თუ ესთეტიკური ღირებულებების გათვალისწინებითა და ადგილობრივი თემის შემოქმედებითი პოტენციალის სტიმულირებით.

IMPORTANCE OF THE PROJECT IN THE CONTEXT OF GEORGIA

HISTORIC TOWNS OF GEORGIA

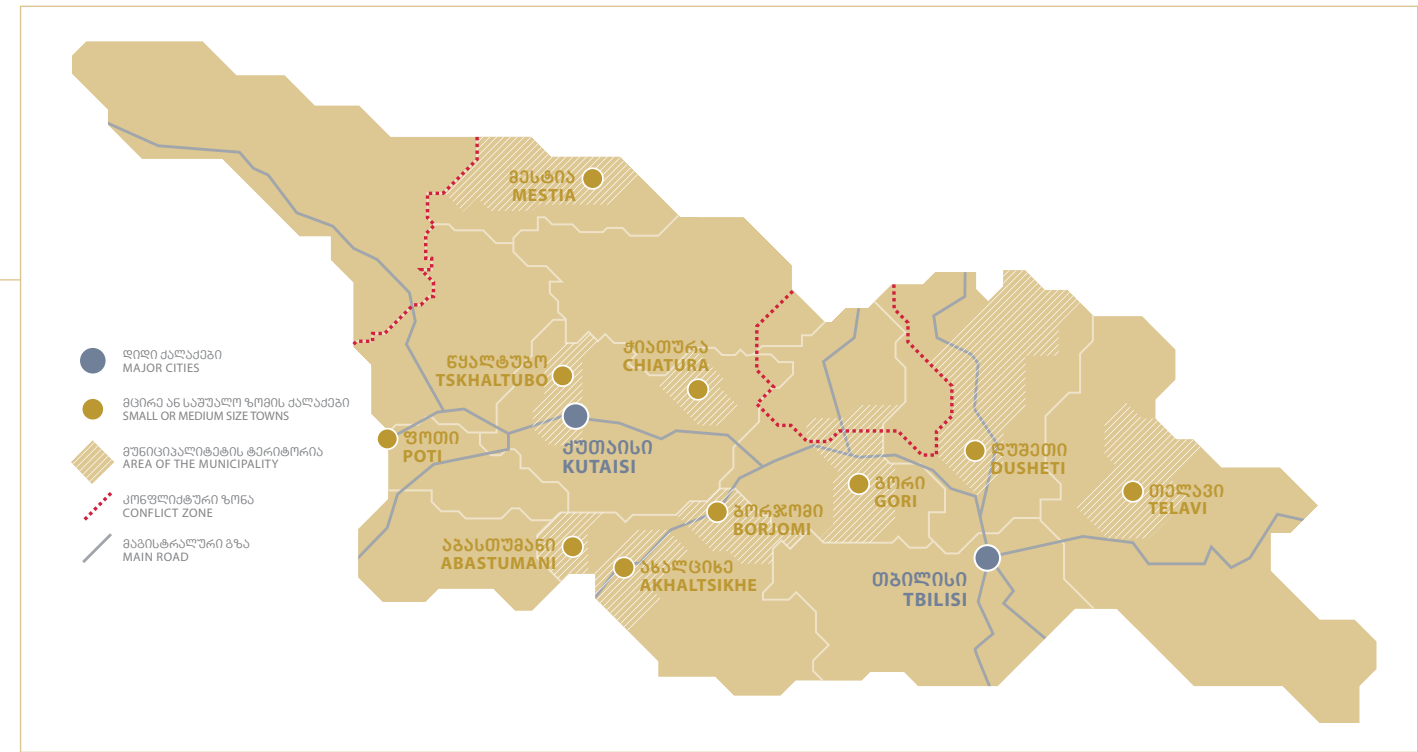
As a result of its long historic development, Georgia possesses a rich heritage of urban settlements, the earliest of which date from the Hellenic period. Georgia's peculiar landscape of mountains, deep gorges, sea coast and variations in climate, have all helped shape the urban landscape. Its place as a crossing point of the world's cultural and trade routes has led to the development of trading centers and thus cultural exchange. Agriculture, also, has played a significant part in the growth and continued economic stability of many towns.

About 80 small and medium sized towns existing today on the territory of Georgia have preserved many historic monuments, individual valuable buildings, characteristic urban fabric and street network. Among these are: the towns preserved from the early Feudal period; medieval rock-curved towns; fortress towns and fortified-dwellings characteristic to the highland regions; the unique town-resorts formed around naturally occurring geothermal springs at the turn of XIX century, and later during the Soviet time. The industrial towns that emerged before and during the Soviet period have no less interest and cultural value.

NATIONAL FOCUS OF THE PILOT PROJECT

The protection of the historic urban landscapes is a relatively new concept in Georgia. Previously, protection had been centred on individual monuments or sites. Today there is a recognition and desire to expand the knowledge and adequately assess and protect historic settlements. The diversity of historic towns and their communities picked by Georgia as Priority Intervention Towns, demonstrate the potential that the Project has to assist in the research and rehabilitation of historic towns.

A range of important issues needs to be considered for the improvement of heritage management in historic towns in respect to legal frameworks, funding systems, information support and administration, providing capacity building for public and private institutions as well as for professional organisations. The methodology implicit in the Pilot Project can help to structure the approaches adopted by the national experts towards rehabilitation as a sustainable process not forgetting the appreciation of the social, economic or aesthetic values of the heritage and stimulating the creative potential of local communities.

პრიორიტეტული ინტერვენციის ქალაქები

PRIORITY INTERVENTION TOWNS

საქართველოს მრავალფეროვანი და
მდიდარი ურბანული მემკვიდრეობა:

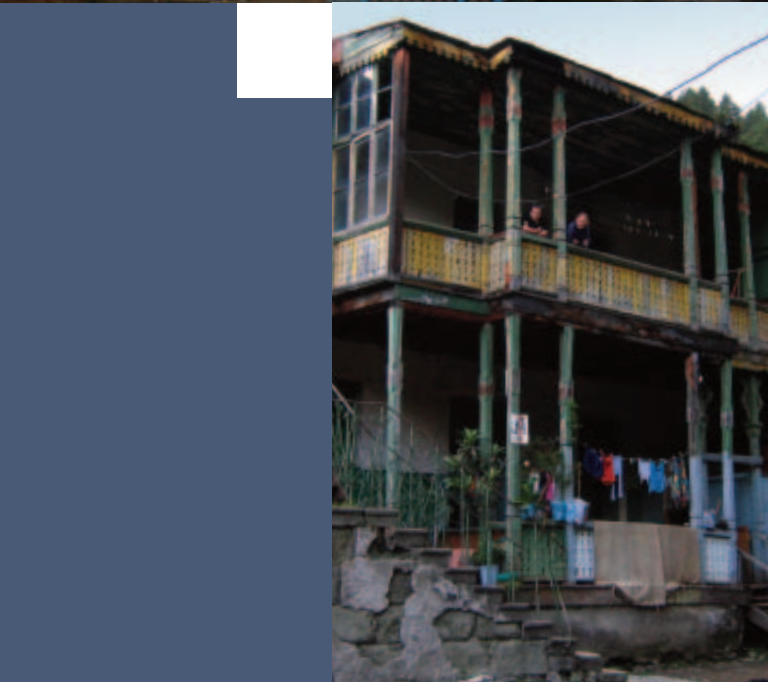
Expression of Georgia's rich and
diverse urban heritage:

- აბასთუმანი ● Abastumani
- ახალციხე ● Akhaltsikhe
- ბორჯომი ● Borjomi
- დუშეთი ● Dusheti
- გორი ● Gori
- თელავი ● Telavi
- მესტია ● Mestia
- ფოთი ● Poti
- ჭიათურა ● Chiatura
- წყალტუბო ● Tskaltubo

აბასთუმანი ABASTUMANI

მდებარეობა: ადიგენის მუნიციპალიტეტი. მდ. ოცხეს ხეობა. ზღვის დონიდან 1270 – 1340 მ.

Location: Adigeni municipality. Gorge of the river Otskhe. 1270-1340 m above the sea level.

თანამედროვე აბასთუმანის, როგორც დაბა-კურორტის ჩამოყალიბება მნიშვნელოვნად განაპირობა წიწვოვანი ტყის მასივებითა და მინერალური/თერმული წყაროებით მდიდარმა ბუნებრივმა გარემომ. ადგილობრივი კლიმატი უნიკალურ პირობებს ქმნის ასტრონომიული დაკვირვებებისათვის, რის გამოც აბასთუმანს მნიშვნელოვანი სამეცნიერო-კვლევითი ფუნქციაც გააჩნია.

აბასთუმანის მემკვიდრეობის ჩამოყალიბებაში სამი ძირითადი ეტაპი შეიძლება გამოიყოს: შუა საუკუნეები, მე-19 სკ. და საბჭოთა პერიოდი. მე-19 საუკუნეში აბასთუმანი რუსეთის იმპერიის ერთ ერთ წამყვან არისტოკრატიულ კურორტად ჩამოყალიბდა, რისი დასტურიცაა საიმპერატორო ოჯახის კუთვნილი დასასვენებელი რეზიდენცია, ევროპული და რუსული სტილების გავლენით შექმნილი ხის საცხოვრებელი სახლები და მთავარი ტაძარი, რომლის Art Nouveaux სტილის მოხატულობა უდაოდ საერთაშორისო მნიშვნელობისაა. საბჭოთა პერიოდის ნაგებობებიდან აღსანიშნავია საკავშირო მნიშვნელობის ობსერვატორია და საბაგირო გზების ინფრასტრუქტურა, რაც მრავალფეროვნებას მატებს ქალაქის მემკვიდრეობას.

აბასთუმანი ფლობს შესანიშნავ პოტენციალს, რათა საქართველოს ისტორიულ ქალაქებს შორის ღირსეული ადგილი დაიკავოს და განავითაროს ტურიზმის დივერსიფიცირებული ფორმები. ბოლო წლებში ინტენსიურად მიმდინარეობს ქალაქის ინფრასტრუქტურის რეაბილიტაცია, შემუშავდა ქალაქმშენებლობითი და კვლევითი დოკუმენტაციის სრული პაკეტი. თუმცა, ამავედროულად, თანმიმდევრული მიდგომის არ არსებობა ქალაქის კულტურული მთლიანობისა და იდენტობისათვის მნიშვნელოვან საფრთხეს წარმოადგენს.

The formation of present Abastumani as a town-resort was greatly conditioned by the natural environment rich with the coniferous forests and mineral/thermal springs. The local climate has provided the unique conditions for astronomical observations that granted Abastumani a scientific-research function as well.

Three main stages can be distinguished in the formation of Abastumani heritage: middle ages, 19th c. and the Soviet period. In 19th c. Abastumani developed as one of the leading aristocratic resorts of the Russian empire, that is proved by the preserved holiday residence owned by the Imperial family, the wooden dwellings built under the influence of European and Russian styles and the cathedral with the Art Nouveaux mural paintings, being undoubtedly of international value. Among the Soviet period buildings the Observatory and the cableway infrastructure should be noted that add diversity to the heritage of the town.

Abastumani possesses a perfect potential to take a deserving place among the historic towns of Georgia and develop diversified forms of tourism. In the recent years the town infrastructure has been intensively rehabilitated, the complete package of the town planning and research documentation has been developed; the same time, however, the lack of consistent approach represents an important threat to the cultural integrity and identity of the town.

ახალციხე AKHALTSIKHE

მდებარეობა: ახალციხის მუნიციპალიტეტი. მდინარე ფოცხოვის ხეობა. ზღვის დონიდან 1000 მ.

Location: Municipality of Akhaltsikhe. Gorge of Potskhovi river. 1000 m above the sea level

ახალციხე წარმოადგენს სტრატეგიულ გზაჯვარედინს ქართლს, ჯავახეთს, აჭარა-იმერეთსა და ისტორიულ ტაო-კლარჯეთს შორის. ხელსაყრელმა გეოგრაფიულმა მდებარეობამ განაპირობა ქალაქის წარმოშობა და რეგიონის ეკონომიკურ, პოლიტიკურ და კულტურულ ცენტრად ქცევა. საბჭოთა პერიოდში თურქეთთან საზღვრის გადაკეტვის გამო ახალციხე იზოლაციაში მოექცა, რამაც გამოიწვია მისი მნიშვნელობის დაკნინება. საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდგომ, შეცვლილმა გეოპოლიტიკურმა ვითარებამ ახალი სტიმული შესძინა ქალაქის განვითარებას.

საუკუნეების განმავლობაში ახალციხე სხვადასხვა კულტურების გავლენით ყალიბდებოდა. მე-8-16 საუკუნეებში იგი ჯაყელების რეზიდენციას წარმოადგენდა, რის შემდეგაც ორი საუკუნის მანძილზე ოსმანთა იმპერიის, მე-19-20 საუკუნეებში კი რუსეთის იმპერიის შემადგენლობაში იმყოფებოდა. ახალციხის მემკვიდრეობიდან აღსანიშნავია ახალციხის ციხის რაბათის კომპლექსი, რომელიც ურბანული ლანდშაფტის დომინანტია. ქალაქის ქვედა ნაწილში იკვეთება მეორე ციხის ნაშთებიც, რომელიც დღეს დაფარულია განაშენიანებით. ტერიტორიაზე შემორჩენილია სხვადასხვა კონფესიების საკულტო ნაგებობები და სასაფლაოები. აქვე აღსანიშნავია შუასაუკუნეების აბანოებიც.

ახალციხის ეკონომიკის ძირითად სფეროებს ვაჭრობა და სოფლის მეურნეობა წარმოადგენს. სწორი მართვის შემთხვევაში, კულტურულ მემკვიდრეობას შეუძლია მნიშვნელოვნად დაეხმაროს ქალაქის ეკონომიკურ და სოციალურ განვითარებას.

Akhaltsikhe is a strategic cross point among Kartli, Javakheti, Adjara-Imereti and historic Tao-Klarjeti regions. The convenient geographic location provided the formation of the town and its development as an economic, political and cultural centre of the region. In the Soviet period due to the closure of the border with Turkey the town was isolated that resulted in decline of its importance. Since the collapse of the Soviet Union, the changed geopolitical situation has given a new stimulus to the town development.

Akhaltsikhe has been developing under the influence of different cultures over the centuries. In 8th-16th cc. it had been the residence of the Jakhely princes. During the following two centuries the town was part of the Ottoman Empire and in 19th-20th cc. part of the Russian Empire. Among Akhaltsikhe heritage the multilayered complex of Akhaltsikhe fortress Rabati is distinguished dominating the urban landscape. In the lower part of the town there are the remains of another fortification, for the time being covered with the urban fabric. There are the cult buildings and cemeteries of different confessions preserved on the territory. The medieval baths should also be mentioned here.

The main spheres of Akhaltikhe's economy are trade and agriculture. With the correct management in place, cultural heritage can facilitate the social and economic development of the town.

ბორჯომი BORJOMI

მდებარეობა: ბორჯომის მუნიციპალიტეტი. მდ. მტკვრის, ბორჯომულასა და გუჯარეთისწყლის ხეობები. ზღვის დონიდან 800 – 900 მ.

Location: Municipality of Borjomi. Gorges of Mtkvari, Borjomula and Gujaretistskhali rivers. 900 m. above the sea level.

ბორჯომის ისტორია შუა საუკუნეებიდან იწყება. თუმცა მისი საკურორტო ფუნქცია მხოლოდ მე-19 საუკუნიდან განვითარდა. ამ ფუნქციის ძირითადი განმსაზღვრელი ბუნებრივი მინერალური წყაროები და ტყის მასივებია, რომლებიც დღეს ბორჯომ-ხარაგაულის ნაციონალურ პარკის ნაწილს წარმოადგენენ. განვითარების პიკს ქალაქმა 1980 წლისთვის მიაღწია, როდესაც მისი 15 სანატორიუმი ყოველწლიურად 80.000 ვიზიტორს მასპინძლობდა.

ბორჯომის არქიტექტურული მემკვიდრეობიდან აღსანიშნავია შუა საუკუნეების ციხეები და მე-19 საუკუნის ეკლექტური საცხოვრებელი სახლები ევროპული არქიტექტურისათვის ნიშნული ელემენტებით. მათ შორის გამოირჩევა რუსეთის საიმპერატორო ოჯახის კუთვნილი ლიკანის სასახლე და ბაღი და ირანის კონსულის სპარსული მოტივებით გაფორმებული სასახლე. აქვე აღსანიშნავია ინდუსტრიული არქიტექტურა: ბორჯომულაზე არსებული ხიდები და ჰიდროელექტროსადგურის შენობა, ასევე რკინიგზის სტალინური სტილის სადგური და ლანდშაფტური არქიტექტურის ნიმუშები.

ბორჯომის ეკონომიკა ტრადიციულად მინერალური წყლების წარმოებასა და ტურიზმზეა დამოკიდებული. საბჭოთა კავშირის ნგრევის შემდგომმა კრიზისმა ქალაქი განსაკუთრებით დააზარალა. მიუხედავად იმისა, რომ ბოლო წლებში მინერალური წყლების წარმოება ინტენსიურად განახლდა, მხოლოდ ეს რესურსი არ არის საკმარისი ქალაქის მდგრადი განვითარების უზრუნველსაყოფად. მოსაძებნია განვითარების ახალი სტრატეგიები, რაშიც მემკვიდრეობას შეუძლია შეიტანოს მნიშვნელოვანი წვლილი.

The history of Borjomi goes back to Middle Ages; although its resort functions has developed only since the 19th c. The main conditions of this function are the mineral springs and forests – today part of the Biorjomi-Kharagauli National Park. The town has reach the pinnacle of development by 1980, when its 15 hotels hosted annually 80 000 visitors.

Among the architectural monuments of Borjomi there should be noted the medieval fortresses and the 19th c. eclectic style dwellings with elements characteristic to European architecture. Among these stand out the Licani Palace and garden of Russian Imperial family and so called Glass House, embellished with Persian style decorations. A special note should be given to the industrial architecture: bridges and hidroelectric plant, the Stalinist style railway station and examples of landscape architecture.

The economy of Borjomi has been traditionally based on the production of mineral water and tourism. The town has been most affected by the crisis following the collapse of the Soviet Union. Despite intensive revival of the mineral water production in the recent years, only this resource is not sufficient to ensure the sustainable development of the town. There is a need for new development strategies where heritage could offer a significant contribution.

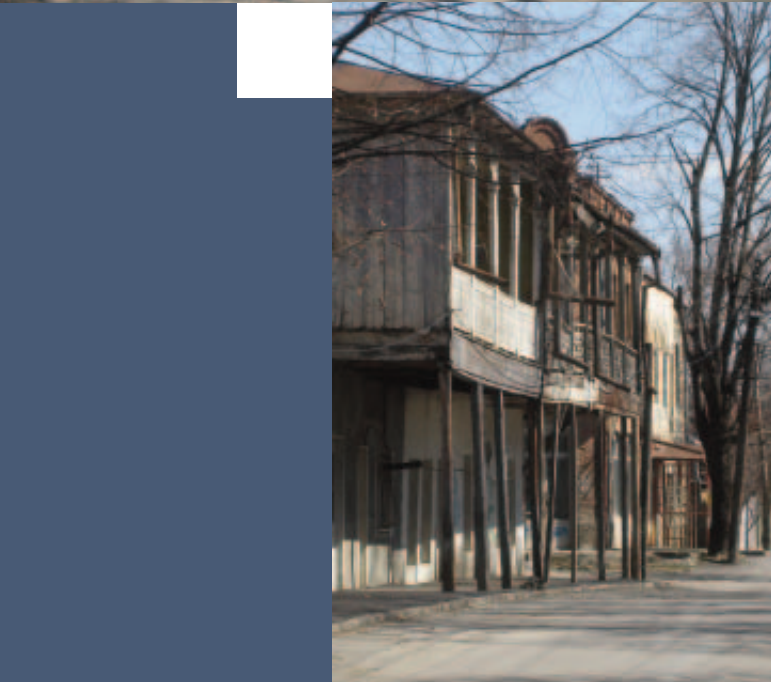

დუშეთი DUSHETI

მდებარეობა: დუშეთის მუნიციპალიტეტი. მდ. დუშეთისხევის მიმდებარე ტერიტორიები. ზღვის დონიდან 900 მ.

Location: Municipality of Dusheti. Adjacent to the river Dushetiskhevi. 900 m above the sea level.

დუშეთი ისტორიულ წყაროებში პირველად 1215 წელს იხსენიება, თუმცა აქ ადამიანები ანტიკური პერიოდიდან სახლობდნენ. მე-17 საუკუნეში ქალაქი არაგვის ერისთავთა რეზიდენცია იყო. იგი ძირითადად მე-19 საუკუნეში განვითარდა რუსეთთან დამაკავშირებელ სამხედრო გზაზე მდებარეობის წყალობით. ამ ფაქტორმა მნიშვნელოვნად შეუწყო ხელი დუშეთში ურბანული კულტურის განვითარებას.

საბჭოთა პერიოდში სამხედრო გზის გადატანის შემდეგ დუშეთი გეოგრაფიულ ჩიხში მოექცა, რიც გამოც ეკონომიკურად და კულტურად მნიშვნელოვანი დაღმასვლა განიცადა. დღეს ქალაქის ეკონომიკა დაფუძნებულია მცირე ბიზნესზე და საოჯახო სოფლის მეურნეობაზე. მსგავსად სხვა მცირე ზომის რეგიონული ქალაქებისა, სიღარიბის და უმუშევრობის დონე დუშეთში საკმაოდ მაღალია. არის მიგრაციის პრობლემა.

დუშეთის მემკვიდრეობა წარმოდგენილია გვიან შუა საუკუნეების ნაგებობებითა და მე-19 საუკუნის განაშენიანებით. დღეს დაცვითი სტატუსი გააჩნია მხოლოდ შუა საუკუნეების ობიექტებს (ეკლესიები, ტრადიციული საცხოვრებელი, საგვარეულო ციხე-კოშკები, ა.შ), მე-19 საუკუნის მდიდარ ურბანულ მემკვიდრეობას კი ჯერ არ გააჩნია სათანადო აღიარება.

დუშეთის ურბანულ მემკვიდრეობას და მუნიციპალიტეტში არსებულ სხვა კულტურულ და ბუნებრივ რესურსებს, სათანადოდ შეფასების და მართვის შემთხვევაში, შეუძლია ხელი შეუწყოს ადგილობრივი თემის სოციალურ და ეკონომიკურ მდგრად განვითარებას.

Dusheti is first mentioned in the historical sources in 1215, although the place had been populated since Antiquity. In 17th century the town was a residence of Aragvi princes. It has developed principally in 19th c. due to its location on the Georgian Military Road This fact has greatly contributed to the flourishing of urban culture in Dusheti.

In the Soviet period Dusheti turned into a geographical “dead end” as the Georgian Military Road was re-routed away from the town. This fact has greatly declined the town culturally and economically. Today the economy of the town is based on small business and the household agriculture. Similar to other small regional towns in Georgia the unemployment and poverty rate is quite high. There is also a problem of migration.

Dusheti heritage is represented by the late medieval buildings and the 19th c. urban fabric. So far only the medieval assets (churches, vernacular dwelling, ancestral manors/castles, etc) enjoy the protection status while the 19th c. rich urban heritage is not yet adequately valorized.

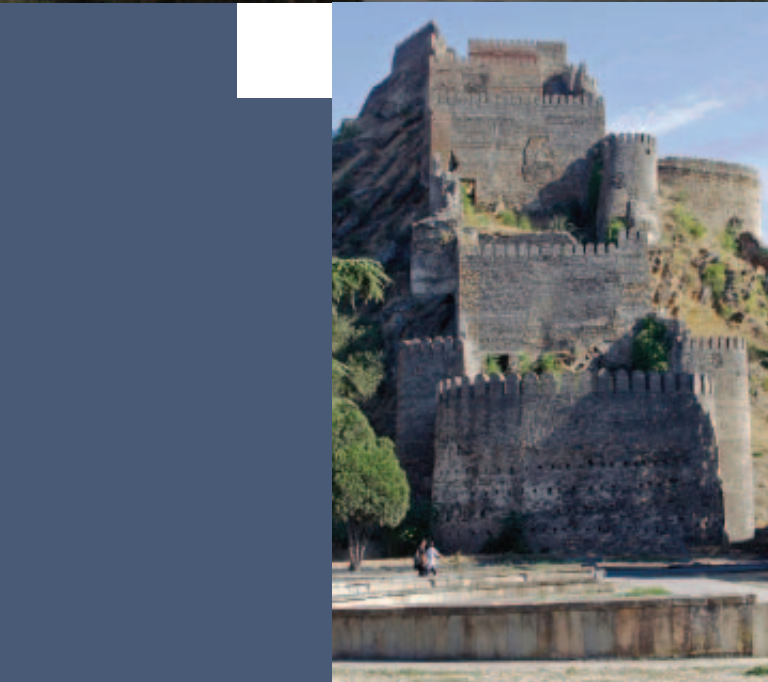
Dusheti urban heritage and other cultural and natural resources in the municipality, with adequate recognition and management, can facilitate the sustainable economic and social development of local community.

გორი GORI

მდებარეობა: გორის მუნიციპალიტეტი. მდინარეების მტკვრისა და ლიახვის შესართავი. ზღვის დონიდან 600 მ.

Location: Municipality of Gori. Confluence of the rivers Kura and Liakhvi. 600 m above the seal level.

გორს გრძელი ისტორია აქვს. შუა საუკუნეებში იგი განვითარებული და კარგად გამაგრებული სავაჭრო ქალაქი იყო, რომელზეც ისტორიული აბრეშუმის გზა გადიოდა. მე-19 საუკუნიდან კი იგი სასოფლო-სამეურნეო ეკონომიკის და ინდუსტრიულ ცენტრად ჩამოყალიბდა.

1920 წლის მიწისძვრამ ისტორიული ქალაქის დიდი ნაწილი დაანგრია. დღეს შემორჩენილი ნაგებობებიდან უმნიშვნელოვანესია: ქალაქის ცენტრში, ბორცვზე განლაგებული შუა საუკუნეების ციხე-სიმაგრე, მე-19 საუკუნის საკათედრო ტაძარი და ქალაქური სახლები, 1908 წელს აგებული ხიდი, და სხვ. ქალაქის განვითარების ახალი ეტაპი საბჭოთა ეპოქით დაიწყო. ამ პერიოდიდან ქალაქს შემორჩა ქალაქ-გეგმარებითი სტრუქტურა, სტალინის მუზეუმი და სხვა მნიშვნელოვანი შენობები.

დღეს ადგილობრივი ეკონომიკის წამყვანი დარგია სოფლის მეურნეობა. ამიტომაც 2008 წლის რუსეთ-საქართველოს კონფლიქტმა ქალაქი განსაკუთრებით დააზარალა. მცირე საწარმოებში და საოჯახო მეურნეობებში თვითდასაქმებული მოსახლეობის დიდმა ნაწილმა დაკარგა შემოსავლის წყარო. ამას დაემატა იძულებით გადაადგილებულ პირთა განსახლების პრობლემა.

გორს მრავალფეროვანი რესურსი გააჩნია, რათა დივერსიფიცირებული კულტურული სანახაობა შესთავაზოს სტუმრებს. მისი, როგორც სტალინის მშობლიური ქალაქის მაღალი ცნობადობა საერთაშორისო მასშტაბით მნიშვნელოვანი ხელშემწყობი ფაქტორია ტურისტული პოტენციალის განვითარებისთვის.

Gori has a long history. It had been a well developed and fortified trade centre in the Middle Ages, located on the historic Silk Road. From 19th c. onwards it has developed as a centre for industry and agricultural economy.

The 1920 earthquake destroyed major parts of the historic town. Among the preserved buildings the most important are: the medieval fortress located on the hilltop in the town centre, the cathedral and townhouses from 19th c., the bridge from 1908, etc. The new stage of town development started with the Soviet époque. From this period the town has preserved the planning structure, Stalin museum and other important buildings.

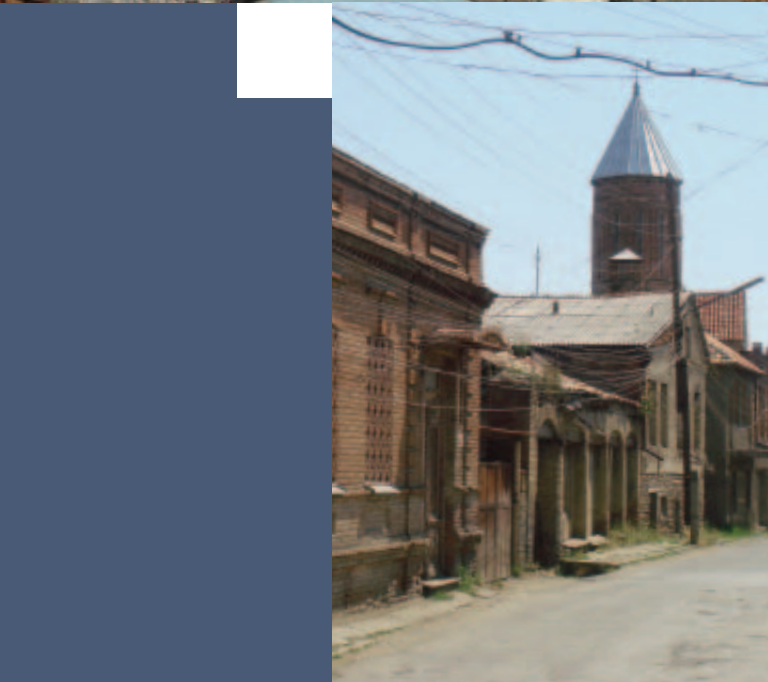
The leading field of the local economy today is agriculture. Due to this fact the town was particularly damaged by the Russia-Georgia conflict of 2008. Great number of population, self-employed in small enterprises and farms, have lost the source of income. The problem of the IDP settlement has been added to the existing situation.

Gori has varied resources for offering its visitors diversified cultural attractions. Its international recognition as the home town of Stalin is an important supporting factor for development of the tourist potential of the town.

თელავი TELAVI

მდებარეობა: თელავის მუნიციპალიტეტი. მდ. ალაზნის აუზი. ზღვის დონიდან 500-800 მ.

Location: Telavi municipality. The basin of Alazani River. 500 to 800 m From the sea level.

თელავის ტერიტორიაზე პირველი დასახლება გვიან ბრინჯაოს ხანაში გაჩნდა, ხოლო ანტიკურ ხანაში უკვე ქალაქის ტიპის დასახლებად ჩამოყალიბდა. მე-11 საუკუნიდან თელავი კახეთ-ჰერეთის სამთავროს ცენტრი გახდა, განვითარებული ვაჭრობითა და ხელოსნობით. გვიან შუა საუკუნეებში მონღოლთა და სპარსელთა შემოსევების გამო ქალაქმა მრავალი აღმასვლა და დაცემა განიცადა, თუმცა შეინარჩუნა რეგიონის კულტურული, პოლიტიკური და ეკონომიკური ცენტრის ფუნქცია.

საქართველოს ქალაქებს შორის თელავი ერთერთი მცირეთაგანია, სადაც შემორჩა გვიან შუა საუკუნეების ურბანული ქსოვილი და ქუჩათა ქსელი. არქიტექტურული მემკვიდრეობიდან აღსანიშნავია: სამეფო სასახლის კომპლექსი, ადგილობრივ ფეოდალთა ციხე-დარბაზების ნაშთები, მე-19 საუკუნის ქალაქური განაშენიანება და შუა საუკუნეების საკულტო ნაგებობები.

მე-19 საუკუნიდან, რუსეთის იმპერიასთან შეერთების შემდგომ და მოგვიანებით, საბჭოთა პერიოდში ქალაქი გაიზარდა და მნიშვნელოვნად იცვალა სახე. გვიანი მოდერნისტული პერიოდიდან თელავს შემორჩა ორი მნიშვნელოვანი შენობა: სასტუმრო კახეთი და დრამატული თეატრი.

დღეს თელავი კახეთის რეგიონის ადმინისტრაციული ცენტრია. ქალაქის ეკონომიკის ძირითად წილს სოფლის მეურნეობა, უმეტესად ღვინის პროდუქცია შეადგენს. მეღვინეობის დიდი ტრადიცია ქალაქის იდენტობის ერთ ერთი განმსაზღვრელია.

The first settlement appeared on the territory of Telavi in late Bronze Age and was shaped as a town in late Antiquity. From 11th c. onwards it has become the centre of the principality of Kakheti and Hereti, with intensive trade and craftsmanship. In late Middle Ages due to invasions of Mongols and Persians Telavi underwent many upheavals and declines, although has retained the function of the cultural, political and economic centre of the region.

Telavi is one of the few towns of Georgia that has preserved the late Middle Age urban fabric and street network. Among the town's architectural heritage the following are distinguished: the ensemble of Royal palace, remains of the castles of local aristocrats, urban fabric of 19th c. and medieval cult buildings.

From 19th c. onwards, after joining the Russian Empire and later in Soviet period the town has grown and significantly changed its features. From the late modernist period there are two important buildings: the hotel "Kakheti" and the drama theatre preserved.

Telavi is the administrative centre of Kakheti region today. Agriculture, mostly wine production, occupies the greatest share of the town's economy. The long tradition of wine making represents one of the characteristics defining the local identity.

მესტია MESTIA

მდებარეობა: მესტიის მუნიციპალიტეტი. მდ. მესტიაჭალასა და მულახის შესართავი. ზღვის დონიდან 1500 მ.

Location: Mestia municipality. The confluence of Mulakhi and Mestiachala rivers. 1500 m above the sea level.

კავკასიონის მწვერვალებით გარშემორტყმული მესტია უნიკალურია მისი კულტურული და ბუნებრივი მემკვიდრეობით. ქალაქი მდინარის გასწვრივ, ბუნებრივ ტერასებზეა განლაგებული. აგრარული საქმიანობისათვის გამოსადეგი მიწის ნაკლებობამ და მუდმივი თავდაცვის საჭიროებამ განაპირობა მისი განაშენიანების ხასიათი.

მესტიაში შემონახულია შუა საუკუნეების საერო, საკულტო და თავდაცვითი ნაგებობები. განსაკუთრებით აღსანიშნავია ამ რეგიონისთვის დამახასიათებელი ტრადიციული ციხე-სახლები – გალავნით შემოზღუდული კომპლექსები სათავდაცვო კოშკით. დღეისათვის ქალაქში 45 ასეთი კომპლექსია, რომელთა შორის უძველესი მე-14 საუკუნეს მიეკუთვნება.

მესტია და სვანეთის რეგიონი, გარდა მატერიალური მემკვიდრეობისა, მდიდარია არამატერიალური კულტურული მემკვიდრეობით. პირველ რიგში ესაა სვანური ენა, რომელიც ქართველურ ენათა ჯგუფს მიეკუთვნება, ასევე – ადგილობრივი ფოლკლორი, ტრადიციები და სხვა.

ტრადიციული ყოფისა და ლანდშაფტის უნიკალურობის გამო მესტიის მუნიციპალიტეტის ერთ ერთი ყველაზე კარგად შემონახული დასახლება – უშგული იუნესკოს მსოფლიო მემკვიდრეობის ნუსხაშია შეტანილი.

მესტიის ეკონომიკა მეცხოველეობასა და სოფლის მეურნეობას ეყრდნობა. ულამაზესი ლანდშაფტი აქ ყოველთვის იზიდავდა მთამსვლელებსა და ტურისტებს. ბოლო წლებში ცენტრალური ხელისუფლების ინიციატივით მნიშვნელოვანი სამუშაოები განხორციელდა მესტიის, როგორც სათხილამურო კურორტისა და რეგიონის კულტურული ცენტრის განსავითარებლად.

Surrounded by the summits of Great Caucasus, Mestia is unique with its cultural and natural heritage. The town is located along the river on the natural terraces. The lack of arable land and permanent need for defense has determined the character of the town.

There are medieval secular, cult and defense buildings preserved in Mestia. Particularly the vernacular fortified-dwellings should be admitted that are characteristic to the region – the enclosed ensembles with defensive towers. There are 45 such ensembles in Mestia today, among which the oldest dates to 14th c.

Mestia and Svaneti region, apart from tangible heritage, are rich with intangible cultural heritage. First of all it is the Svan language, part of Qartvelian language group, also the local folklore, traditions, etc.

For the traditional lifestyle and unique landscape one of the best preserved settlements of Mestia municipality – Ushguli has been inscribed in the UNESCO World Heritage List.

The economy of the town is based on cattle-breeding and agriculture. The magnificent landscape has always attracted alpinists and tourists. In the recent years, following the central government initiative, important works have been implemented to develop Mestia as a sky resort and cultural centre of the region.

პოტი POTI

მდებარეობა: შავი ზღვის სანაპირო. მდ. რიონის შესართავი. ზღვის დონიდან 0.8-1 მეტრი.

Location: Black Sea coast. Estuary of Rioni River. 0.8-1 m above the sea level.

დღევანდელი ფოთის ტერიტორიაზე მოიაზრება ისტორიული კოლხეთის ქალაქი ფაზისი, რომელიც ანტიკურ პერიოდში შავიზღვისპირეთის მნიშვნელოვანი ნავსადგური იყო. გვიან შუა საუკუნეებში ქალაქი ქართველებსა და ოსმალებს შორის ხელიდან ხელში გადადიოდა. მე-19 საუკუნიდან იგი რუსეთის იმპერიის შემადგენლობაში მოექცა და თვითმმართველი ქალაქის სტატუსი მიიღო. ამავე პერიოდიდან ფოთი ჩაერთო შავი ზღვის პორტებს შორის რეგულარულ მიმოსვლაში.

1901 წელს შედგენილ იქნა ქალაქის გენერალური გეგმა, რომელიც დღესაც განსაზღვრავს მის გეგმარებით სტრუქტურას. ქალაქის განაშენიანება მრავალ არქიტექტურული და ისტორიული ღირებულების მქონე შენობას შეიცავს.

ფოთის ეკონომიკა ტრადიციულად დამოკიდებულია ინდუსტრიულ სექტორზე და პორტზე, რომელიც საქართველოში ყველაზე დიდია. საბჭოთა სისტემის დაშლის შემდეგ საწარმოების უმეტესობა, მათ შორის პორტიც კერძო მფლობელობაში/მართვაში გადავიდა. საერთაშორისო ინვესტიციების წახალისების მიზნით 2008 წელს ფოთში გაიხსნა თავისუფალი ეკონომიკური ზონა.

მიუხედავად ქალაქის წამყვანი ინდუსტრიული პროფილისა, კულტურული და ბუნებრივი მემკვიდრეობა შესაძლებელია ეფექტურად ჩაერთოს განვითარების პროგრამებში. ფოთის მემკვიდრეობის დაცვა ასევე მნიშვნელოვანია ადგილობრივი თემის იდენტობის შესანარჩუნებლად სწრაფად განვითარებადი, მულტიკულტურული საპორტო ქალაქის კონტექსტში.

It is suggested that present Poti is developed on the place of Phasis – the city of ancient Colchis that had been an important sea port in antiquities. In late Middle Ages Poti had been alternating between Ottomans and Georgians. In 19th c. Poti became part of the Russian Empire and was granted a self-governing status. From the same period Poti has got integrated into the regular seaways of the Black Sea.

The Master Plan of the town, elaborated in 1901, remains a determinant of its planning structure. The urban fabric of the town contains many architecturally and historically valuable buildings.

The economy of Poti has been traditionally based on industry and the port that is the largest of its kind in Georgia. After the collapse of the Soviet Union most of the enterprises, including the Sea Port has been privatized/leased by the state. With an aim to support international investments, the Free Economic Zone was inaugurated in Poti in 2008.

Despite the leading industrial profile of the town, cultural and natural heritage can be effectively integrated in the development programmes. Safeguarding of Poti's heritage is also important for preservation of local community identity in the context of rapidly developing multicultural port town.

ჭიათურა CHIATURA

მდებარეობა: ჭიათურის მუნიციპალიტეტი. მდ. ყვირილას ხეობა. ზღვის დონიდან 340-500 მ.

Location: Municipality of Chiatura. River Kvirila gorge. 340-500 m above the sea level.

ჭიათურა მე-19 საუკუნის ბოლოს მის მიდამოებში დაწყებული მანგანუმის მოპოვების შედეგად ჩამოყალიბდა და საბჭოთა კავშირის დაშლამდე ვითარდებოდა როგორც მზარდი ინდუსტრიული დასახლება.

ქალაქი გამოირჩევა დრამატული ლანდშაფტით: კლდოვანი ფლატეებით შემოზღუდული მდინარის ნაპირებზე ქალაქის ცენტრია განლაგებული, დანარჩენი უბნები გაბნეულია პლატოს სხვადასხვა დონეზე. სპეციფიკური რელიეფის გამო საბჭოთა პერიოდში აქ საბაგირო გზების რთული სისტემა განვითარდა, რომელიც უნიკალურია საქართველოში და პოსტსაბჭოთა სივრცეში. საბაგირო გზების სადგურები სხვადასხვა პერიოდის და არქიტექტურული სტილისაა: კონსტრუქტივიზმიდან – გვიან მოდერნიზმამდე. თითოეული მათგანი ინდივიდუალურია არქიტექტურული და საინჟინრო გადწყვეტით.

ქალაქის არქიტექტურული მემკვიდრეობიდან აღსანიშნავია შუა საუკუნეების მონასტერი, სტალინური არქიტექტურის ნიმუშები და ინდუსტრიული ქსელი: შახტები, გვირაბები, ხიდები, მანგანუმის დასამუშავებელი ქარხნები, რომელიც დღეს ჭიათურის იდენტობის უმთავრეს განმსაზღვრელს წარმოადგენს. ქალაქის მიდამოები ასევე მდიდარია კარსტული მღვიმეებით.

საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდგომ წარმოება მკვეთრად შემცირდა, რის გამოც მწვავედ დგას უმუშევრობის და დეპოპულაციის პრობლემა. ამას ერთვის მადნის წარმოებასთან დაკავშირებული ეკოლოგიური პრობლემები. ქალაქი გადაუდებელად საჭიროებს განვითარების სტრატეგიული პროგრამის შემუშავებას, სადაც მემკვიდრეობას შესაძლებელია მიენიჭოს მნიშვნელოვანი როლი.

Chiatura developed in the late 19th century around the extraction of rich manganese deposits and continued as a thriving industrial settlement until the collapse of the Soviet Union.

The town stands out by its dramatic landscape: with the town centre stretched along the river enclosed with steep rocks and the rest of the districts spread on different levels of the high plateau. Because of the peculiar relief the complex system of the ropeways was developed in the Soviet period. This system is unique in Georgia and in post-Soviet space. The ropeway stations are of different periods and architectural styles: from Constructivism to the late Modernism. Each of them is exceptional for its architectural and engineering approach.

Among the architectural heritage of the town the following should be mentioned: the medieval monastery, the examples of Stalinist architecture and industrial network: mines, tunnels, bridges, manganese processing plants, etc. The latter being the key determinant of the town's identity. Chiatura is also rich with the karst caves.

After the collapse of the Soviet Union the production has drastically declined that has conditioned the problems of unemployment and depopulation. The ecological problems related to the ore processing aggravates the situation. The town urgently needs to develop a strategic development plan, where heritage can be given an important role.

წყალტუბო TSKALTUBO

მდებარეობა: წყალტუბოს მუნიციპალიტეტი. კოლხეთის დაბლობი. ზღვის დონიდან 98 მ.

Location: Municipality of Tskaltubo. Kolkheti lowland. 98 m above the sea level

გეგმარებით, არქიტექტურითა და ლანდშაფტით წყალტუბო წარმოადგენს უნიკალურ კომპლექსურ ძეგლს, რომელმაც ხელუხლებლად შემოგვინახა სტალინური ეპოქის ესთეტიკა.

წყალტუბო საუკუნეების მანძილზე იყო ცნობილი უნიკალური რადონული წყლების სიუხვის გამო. საბჭოთა პერიოდში იგი ინტენსიურად განვითარდა, როგორც საკავშირო მნიშვნელობის ბალნეოლოგიური კურორტი და პოლიტიკური ელიტის საყვარელ დასასვენებელ ადგილად იქცა. ქალაქი 1931 წლის გენერალური გეგმის მიხედვით გაშენდა. ურბანულ ლანდშაფტში დომინირებს მონუმენტური სტალინური არქიტექტურა, რომელსაც საქართველოში ანალოგი არ გააჩნია. აღსანიშნავია აბანო №6, სტალინის აგარაკი, სანატორიუმები: მეშახტე, თბილისი, მედეა და სხვ., ასევე საპარკო და საინჟინრო ხელოვნების ნიმუშები: ხიდები და საირიგაციო სისტემები.

ქალაქის ეკონომიკა მთლიანად ტურიზმზე იყო დამოკიდებული, რის გამოც, საბჭოთა სისტემის დაშლის შემდეგ, მალაღია უმუშევრობისა და დეპოპულაციის დონე. დღეისათვის მუშავდება სახელმწიფო პროგრამები, რომელიც მიმართულია კერძო ინვესტიციების მეშვეობით სანატორიუმების რეაბილიტაციაზე და ინვესტორების წახალისების მიზნით წყალტუბოს თავისუფალი საკაზინო ზონის შექმნაზე. ამ პროცესებმა შეიძლება მნიშვნელოვნად დააზიანოს უნიკალური საბჭოთა მემკვიდრეობა, თუკი დროულად არ მოხდება მისი შეფასება, აღიარება და დაცვა.

With its architecture, planning and landscape Tskaltubo represents the unique complex monument that has preserved intact the aesthetics of the Stalin époque.

Tskaltubo has been known through centuries thanks to the richness with unique radon waters. It has intensively developed in the Soviet period as a Union level spa-resort, frequented by the political elite. The town has developed according to the 1931 Master Plan. The monumental Stalinist architecture that has no analogue in Georgia, dominates the urban landscape. Bath #6, Stalin's villa, the sanatoria: "Meshakhte", "Tbilisi", "Medea", etc. as well as examples of landscape and engineering art: bridges and irrigation system are remarkable examples of Tskaltubo's heritage.

The economy of the town has entirely depended on tourism. Due to this fact, after the collapse of the Soviet system, the unemployment and depopulation rates are high. Currently the state programs are being elaborated aiming to rehabilitate the sanatoria with the help of private investments and, to encourage investors, to establish free casino zone in Tskaltubo. These processes may significantly damage the unique Soviet heritage if it is not timely valorized, recognized and protected.

პრიორიტეტული ინტერვენციის ქალაქები მოიაზრება, როგორც სოციალური და ეკონომიკური განვითარების პროცესში მემკვიდრეობის როლის წარმოჩენის მაგალითები.

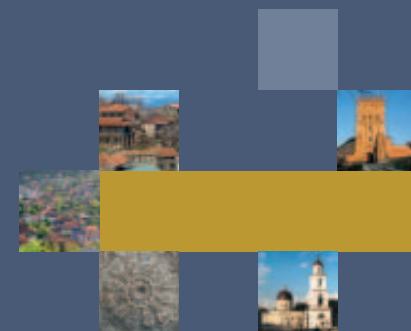
ადგილობრივ და ეროვნულ დონეზე პარტნიორების სათანადო მხარდაჭერის შემთხვევაში, გრძელვადიან პერსპექტივაში, პილოტური პროექტის შედეგები ხელს შეუწყობს კულტურული მემკვიდრეობის და ურბანული სტრატეგიების გაუმჯობესებას და ურბანული განვითარების პროცესის დაწყებას.

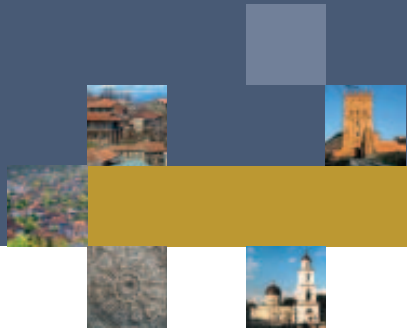
მემკვიდრეობის შენარჩუნება არის არა მხოლოდ თვითმიზანი, არამედ მექანიზმი, რომელიც მომართულია უფრო ფართო მიზნების მისაღწევად, როგორიცაა კონსტრუქციული დიალოგი მხარეებს შორის და მრავალფეროვნების და ადგილობრივი თემების იდენტობის პატივისცემა. ყველაფერი ეს კი უპირველესად მოქალაქეთა კეთილდღეობასა და ცხოვრების ხარისხის ამაღლებას ემსახურება.

The Priority Intervention Towns are conceived as examples for promoting the role of heritage in the process of social and economic development.

If an adequate support from the partners at local and national levels is provided, in the long term perspective, the results of the Pilot Project will assist the improvement of cultural heritage and urban strategies and the initiation of urban development process.

The preservation of cultural heritage is not only an end in itself, but also a mechanism which is geared towards wider objectives: the encouragement of constructive dialogue and the respect for diversity and for the identities of local communities, – all these leading to greater well-being and improved quality of life of citizens.

საქართველოს კულტურული მემკვიდრეობის
დაცვის ეროვნული სააგენტო

იუნესკოსა და საერთაშორისო
ურთიერთობების სამსახური

National Agency for Cultural Heritage
Preservation of Georgia

UNESCO and International Relations Unit

www.heritagesites.ge

საქართველოს კულტურული
მემკვიდრეობის დაცვის
ეროვნული სააგენტო

NATIONAL AGENCY FOR
CULTURAL HERITAGE
PRESERVATION OF GEORGIA

საქართველოს კულტურისა
და ძეგლთა დაცვის
სამინისტრო
MINISTRY OF CULTURE AND
MONUMENT PROTECTION
OF GEORGIA